

Ulkoasiainvaliokunta

Pohjoismaiden neuvoston Suomen valtuuskunnan toimintakertomus 2020

JOHDANTO

Vireilletulo

Pohjoismaiden neuvoston Suomen valtuuskunnan toimintakertomus 2020 (K 7/2021 vp): Asia on saapunut ulkoasiainvaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- puheenjohtaja Erkki Tuomioja, Pohjoismaiden neuvoston Suomen valtuuskunta
- kansainvälisten asiain neuvos Mari Herranen, Pohjoismaiden neuvoston Suomen valtuuskunta
- pohjoismaisen yhteistyön ja tasa-arvon ministeri Thomas Blomqvist, oikeusministeriö
- pohjoismaisen yhteistyön sihteeristön päällikkö Johan Schalin, ulkoministeriö
- erityisavustaja Carolina Nordling, oikeusministeriö

Viitetiedot

Valiokunta käsitteli Pohjoismaiden neuvoston Suomen valtuuskunnan vuoden 2020 toimintakertomuksen yhteydessä myös hallitusten välisen pohjoismaista yhteistyötä käsittelevän vuoden 2020 vuosikertomuksen. Kertomus on ulkoministeriön valmisteleva, ja se on laadittu eri ministeriöiden, järjestöjen ja pohjoismaisen yhteistyön sihteeristön toimittamien yhteenvedojen perusteella (UTP 21/2021 vp).

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Kertomusvuosi 2020 oli poikkeuksellinen globaalisti ja myös pohjoismaisessa yhteistyössä. Pohjoismaiden hallitukset valitsivat keskenään hyvin erilaisia strategioita koronaviruspandemian hillitsemiseksi. Pohjoismaiden välisiä rajoja suljettiin ja sen seurauksena syntyi uusia rajaesteitä, jotka heikentäisivät pohjoismaista liikkuvuutta. Ulkoasiainvaliokunta toteaa rajojen sulkemisen hankaloittaneen raja-alueilla asuvien ihmisten arkea konkreettisesti. Valiokunta pitää pandemian ja sen seurausten tärkeänä oppina sitä, että Pohjoismaiden keskinäisiä yhteyksiä niin poliittisella, kuin virkamiestasollakin on edelleen vahvistettava. Reaaliaikainen Pohjoismaiden välinen yhteydenpito ja informointi kunkin maan suunnitelmista on tärkeää, jotta minimoitaisiin haitat, joita mahdollisesti seuraa eri maiden erilaisista perusstrategioista, joita pohjoismaat valitsevat vastatessaan erilaisiin kriiseihin.

Valiokunnan mietintö UaVM 7/2021 vp

Ulkoasiainvaliokunta pitää tärkeänä Pohjoismaiden neuvoston roolia paineen luomiseksi hallituksille rajaestekysymyksissä. Neuvoston jäsenet valvovat, etteivät hallitukset luo turhia uusia pohjoismaisia rajaesteitä, ml. lainsäädäntöön tai sen toimeenpanoon liittyviä eroavuuksia, jotka vaikuttavat yksilöiden tai yritysten tasavertaisuuden toimintamahdollisuuksiin toisessa Pohjoismaassa. Valiokunta painottaa rajaestetyön olevan pohjoismaisen yhteistyön keskiössä ja piti saamia tietoja Suomen valtuuskunnan aktiivisesta työstä rajaesteiden poistamiseksi erinomaisina. Esimerkkinä tästä on valtuuskunnan aloitteellisuus sähköisen tunnistautumisen osalta. On tärkeää pyrkiä ehkäisemään uusien digitaalisten esteiden syntyä. Ylipäätään valiokunta korostaa rajaesteiden purkamisen ohella niiden ennaltaehkäisyn tärkeyttä. Erityisen tärkeää on kaiken lainsäädännön harmonisointipyrkimykset Ruotsin kanssa uutta lainsäädäntöä valmisteltaessa.

Koronaepidemia ja siihen liittyvät rajoitukset vaikuttivat vahvasti Pohjoismaiden neuvoston toimintaan ylipäätään. Toiminta oli aktiivista ja kokoukset lähes viikoittaisia, mutta ne jouduttiin toteuttamaan etäyhteyksin. Ulkoasiainvaliokunnan kuulemien asiantuntijoiden mukaan tämä heikensi kokousten laatua. Valiokunta muistuttaa, että fyysisissä kokouksissa korostuu myös esityslistojen ulkopuolinen vuorovaikutus ja kanssakäyminen ja näilläkin on suuri merkitys pohjoismaiselle yhteistyölle ja verkostoitumiselle.

Ulkoasiainvaliokunta toteaa pitävänsä hyvänä saamaansa tietoa, että pohjoismaainen ministerineuvosto teettää laaja-alaisen selvityksen pandemian vaikutuksista pohjoismaiselle yhteistyölle.

Pohjoismaiden neuvoston puheenjohtajana toimi kertomusvuonna Islanti, jonka pääteemana oli yhteisten arvojen puolustaminen. Valittuja painopistealueita olivat demokratia, oikeusvaltioperiaate, luonnonsuojelu sekä yhtenäisyyden korostaminen kielen kautta. Luonnonsuojelussa fokus oli erityisesti nuorten vaikuttamisen lisäämisessä ympäristövaikuttamisessa sekä merten suojelussa. Demokratiateeman alla pääpaino oli valeutisten torjunnassa ja yhteispohjoismaisissa toimenpiteissä sen edistämiseksi.

Pohjoismaiden vahva sitoutuminen maapallon lämpenemisen pysäyttämiseen 1,5 asteeseen näkyy vahvasti Pohjoismaiden neuvoston teemoissa. Esimerkiksi Kestävä Pohjola valiokunnan jäsenehdotuksissa käsiteltiin ratkaisuja hiilidioksidin sitomiseksi ilmakehästä muun muassa metsien- ja maankäytöllä sekä nykyistä energiatehokkaampia ja ilmastoälykkäämpiä ratkaisuja rakentamisessa. Myös kiertotalous ja ruokahävikin vähentäminen osana tehokkaampaa luonnonvarojen käyttöä olivat esillä.

Toinen vuoden 2020 keskeinen teema oli varautumiseen ja yhteiskuntaturvallisuuteen liittyvä työ. Pohjoismaiden neuvoston yhteiskuntaturvallisuusstrategia annettiin pohjoismaisille hallituksille neuvoston suosituksena tammikuussa 2020. Strategia määrittää selkeän suunnan yhteistyölle ja sisältää useita suosituksia ja konkreettisia toimenpide-ehdotuksia.

Ulkopolitiikan alalla pääpaino kohdistui kertomusvuonna Valko-Venäjän tilanteeseen, pohjoismaiseen ulko- ja turvallisuuspoliittiseen strategiaan sekä kyber- ja hybridiuhkiin. Neuvoston kansainvälinen strategia 2018-2022 keskittyy lähialueille: Baltiaan, arktisille alueille ja EU:hun. Ulkoasiainvaliokunta kävi tätä yhteistyöaluetta käsitellessään keskustelua Pohjoismaiden neuvoston yhteistyöstä ja sen kehittämisestä EU:n kanssa. Valiokunta korostaa pohjoismaisessa EU-yhteistyössä erityisesti pohjoismaisten parlamenttien EU-valiokuntien keskinäisen yhteistyön ja

Valiokunnan mietintö UaVM 7/2021 vp

yhteydenpidon merkitystä. Lisäksi EU:n asialistan pidemmän aikavälin nousevat teemat voivat olla sellaisia, joiden käsittely pohjoismaisessakin kontekstissa olisi hyödyllistä. EU-yhteistyöhön liittyen valiokunta nostaa esille lisäksi EU:n Pohjoisen ulottuvuuden politiikan ja painottaa muiden Pohjoismaiden sitouttamisen tärkeyttä siihen myös Pohjoismaiden neuvoston toiminnan kautta.

Pohjoismaiden ministerineuvoston puheenjohtajana toimi kertomusvuonna Tanska, jonka painopistealueina olivat vihreä, kilpailukykyinen ja sosiaalisesti kestävä pohjola. Tanska myös toteutti ministerineuvoston uutta visiota, jonka mukaan Pohjolasta tulee maailman kestävin ja integroituin alue vuoteen 2030 mennessä. Vision valmisteluun liittyvät kysymykset vaikuttivat ministerineuvoston ja Pohjoismaiden neuvoston väliseen vuoropuheluun kertomusvuonna. Ulkoasiainvaliokunta pitää tärkeänä, että vuoropuhelu toimii ja on tiivistä ja mahdollisista ongelmista päästään pikaisesti eroon.

Lopuksi ulkoasiainvaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että Suomi toimii tämän vuoden Pohjoismaiden ministerineuvoston puheenjohtajana. Ensi vuonna 2022 Suomi on Pohjoismaiden neuvoston puheenjohtaja. Suomen tehtäväksi tulee mm. rakentaa neuvostolle uusi kansainvälinen strategia. Saadun selvityksen mukaan tavoitteena on myös esimerkiksi korostaa hyvinvointivaltion ja hyvinvointiyhteiskunnan toimintaa ja toimintaedellytyksiä sekä hyvinvointimallin antamia edellytyksiä kehittää Pohjolaa ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävänsä kehityksen edelläkävijänä. Valiokunta piti saamiaan tietoja tulevan puheenjohtajakauden suunnittelusta arvokkaina ja toteaa tulevan puheenjohtajuuden avaavan lisää mahdollisuuksia myös sille, että eduskunta sitoutetaan nykyistä laajemmin pohjoismaiseen yhteistyöhön. Esimerkiksi valiokuntien väliset tapaamiset pohjoismaisten vastinvaliokuntien kanssa voivat olla hyödyllisiä.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Ulkoasiainvaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy kannanoton kertomuksen K 7/2021 vp johdosta.

Valiokunnan kannanottoehdotus

Eduskunnalla ei ole huomautettavaa kertomuksen johdosta.

Valiokunnan mietintö UaVM 7/2021 vp

Helsingissä 7.10.2021

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Mika Niikko ps
varapuheenjohtaja Erkki Tuomioja sd
jäsen Saara Hyrkkö vihr
jäsen Kimmo Kiljunen sd
jäsen Johannes Koskinen sd
jäsen Katri Kulmuni kesk
jäsen Jaana Pelkonen kok
jäsen Kristiina Salonen sd
jäsen Jussi Saramo vas
jäsen Ville Tavio ps
jäsen Anne-Mari Virolainen kok
varajäsen Sakari Puisto ps

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Jonna Laurmaa